

Sygn. akt I UK 228/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 sierpnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)
SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)
SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania M.W. działającego przez kuratora matkę - T.W.
przeciwko Wojewódzkiemu Zespołowi ds. Orzekania o Niepełnosprawności
w W.

o ustalenie stopnia niepełnosprawności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 sierpnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w O.
z dnia 12 grudnia 2016 r., sygn. akt III Ua [...] /16,

**uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu
Rejonowego w O. z dnia 21 marca 2016 r. sygn.
IV U [...] /15, znosi postępowanie w sprawie w całości i sprawę
przekazuje Sądowi Rejonowemu w O. do ponownego
rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania
apelacyjnego i kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w O. wyrokiem z dnia 21 marca 2016 r. oddalił odwołanie M.W. od orzeczenia Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w W. z dnia 28 września 2015 r. uchylającego w części orzeczenie wydane przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w W. z dnia 10 czerwca 2015 r. zaliczające odwołującego się do lekkiego stopnia niepełnosprawności z symbolu 02-P do dnia 10 czerwca 2018 r.

Sąd Rejonowy w pierwszej kolejności podniósł, że odwołujący się M.W. został częściowo ubezwłasnowolniony. W związku z tym Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 12 stycznia 2012 r. funkcję kuratora powierzył jego matce T.W., upoważniając ją do prowadzenia wszelkich spraw odwołującego się, a zwłaszcza związanych z uzyskaniem stopnia niepełnosprawności, świadczeń z ubezpieczeń społecznych i opieki społecznej, świadczeń zdrowotnych oraz w przedmiocie podejmowania decyzji odnośnie leczenia psychiatrycznego i terapii uzależnień. Następnie, odwołując się do definicji ustawowej niepełnosprawności zawartej w art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 511, dalej ustawa o rehabilitacji zawodowej lub ustawa), Sąd Rejonowy wskazał, że niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Kwalifikacja zaliczenia do lekkiego stopnia niepełnosprawności opiera się na spełnieniu przesłanek wynikających z art. 4 ust. 3 tej ustawy, zgodnie z którym do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne. Natomiast w myśl art. 4 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub

wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych. Mając na uwadze powyższe przepisy dotyczące stopnia niepełnosprawności oraz standardy w zakresie kwalifikowania do umiarkowanego i lekkiego stopnia niepełnosprawności zawarte w § 30 i 31 ust. 1 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 110; dalej rozporządzenie MGPIPS), Sąd Rejonowy uznał odwołanie za nieuzasadnione. Wskazano, że z opinii sporządzonej na podstawie akt przez biegłych sądowych psychiatrę i psychologa, ponieważ odwołujący się nie stawiał się na badania, wynika, że występujące u niego schorzenia - uzależnienie mieszane, osobowość nieprawidłowa i nadciśnienie tętnicze - dają podstawy do przyjęcia, iż jest on osobą niepełnosprawną w stopniu lekkim, okresowo do dnia 10 czerwca 2018 r. według schorzeń oznaczonych symbolem przyczyny 02-P. U odwołującego się nie stwierdzono objawów choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego ani cech zespołu otępiennego. Werbalizowane zaburzenia pamięci mają charakter subiektywny i nie zostały potwierdzone podczas badania w Powiatowym i Wojewódzkim Zespole do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności. Odwołujący się nie przedstawił wyniku TK głowy a jedynie skierowanie na to badanie.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 12 grudnia 2016 r. oddalił apelację wniesioną osobiście przez odwołującego się M.W.

Sąd Okręgowy w pierwszym rzędzie zwrócił uwagę na uchybienia procesowe Sądu pierwszej instancji polegające na niepowiadomieniu kuratora odwołującego się o terminie badania oraz nieprzeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu medycyny pracy, mimo dopuszczenia takiego dowodu. Z tego względu dopuścił dowód z opinii innego zespołu biegłych sądowych z zakresu psychiatrii, medycyny pracy i psychologa. W sporządzonej również na podstawie akt opinii biegli stwierdzili, że rozpoznane u odwołującego się schorzenia, tj. uzależnienie mieszane, osobowość nieprawidłowa, intelekt w granicach normy i nadciśnienie tętnicze w obserwacji powodują niepełnosprawność w stopniu lekkim, okresowo do dnia 10 czerwca 2018 r. Odwołujący się nie wymaga konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku z ograniczeniem możliwości samodzielnej egzystencji. Biegli wskazali, że odwołujący

się od lat przejawia zaburzenia zachowania. Kilkakrotnie leczony był w szpitalu psychiatrycznym, ostatnio w 2014 r. Pozostaje pod opieką Poradni Zdrowia Psychicznego z powodu okresowych zaburzeń nastroju, skarg na zaburzenia pamięci. Od wielu lat nadużywa alkoholu, był karany za kradzieże oraz jazdę pod wpływem alkoholu. Z powodu agresywnych zachowań umieszczany był w Izbie Wyrzeźwień. Ma rozpoznane uzależnienie od alkoholu i z tego powodu został częściowo ubezwłasnowolniony. Wymaga dalszego leczenia w celu stabilizacji sfery emocjonalno - popędowej, zachowania abstynencji i leczenia odwykowego. Konieczne jest zatem orzeczenie lekkiego stopnia niepełnosprawności bowiem naruszona sprawność organizmu powoduje w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy w porównaniu do zdolności jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością fizyczną i psychiczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne. Sąd Okręgowy w swoich rozważaniach podkreślił, że każda ze sporządzonych opinii była dla odwołującego się niekorzystna. Oznacza to, że nie ma podstaw do zaliczenia go do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności.

Odwołujący się zaskarżył w całości wyrok Sądu Okręgowego w O., opierając skargę kasacyjną na podstawie naruszenia przepisów postępowania w zakresie, który miał wpływ na wynik sprawy, to jest art. 299 k.p.c. w związku z art. 302 § 2 k.p.c. wobec nieprzesłuchania odwołującego się ani informacyjnie, ani w charakterze strony, mimo niewyjaśnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, aby ustalić stopień niepełnosprawności w dacie orzekania a nie w dacie leczenia, nieuwzględnienie TK głowy w celu ustalenia zmian organicznych oraz niezażądanie z urzędu akt Sądu Okręgowego w O. o częściowym jego ubezwłasnowolnieniu, aby ustalić zakres ubezwłasnowolnienia i zapoznać się ze złożoną w tych aktach opinią biegłych, co może określić stopień jego niepełnosprawności i konieczność pomocy osób trzecich do zaspokajania potrzeb życiowych.

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach procesu. W uzasadnieniu podniesiono, że

skarżący, jak też jego kurator pozbawieni byli możliwości udowodnienia tezy, iż kwalifikuje się on do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności. Skarżący nie został przesłuchany w miejscu zamieszkania a opinia biegłych sporządzona bez jego udziału nie jest opinią aktualną. Została sporządzona na podstawie dokumentacji z leczenia i pobytu w szpitalach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Oznacza to, że Sąd Najwyższy bierze nieważność postępowania pod rozagę z urzędu - w granicach zaskarżenia, ale niezależnie od podstaw wskazanych w skardze. Innymi słowy, nieważność postępowania badana jest przez Sąd Najwyższy z urzędu, bez względu na to, czy skarżący postawił odpowiedni zarzut, a jeśli go postawił, niezależnie od tego, czy został on należycie i przekonująco jurydycznie uzasadniony. Prezentowany jest również pogląd, że Sąd Najwyższy powinien także uwzględnić nieważność postępowania, do której doszło przed sądem pierwszej instancji, jeżeli w postępowaniu tym wystąpiły uchybienia powodujące w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego jednocześnie nieważność postępowania i konieczność odrzucenia pozwu (art. 379 pkt 1-3 k.p.c.; por. T. Ereciński (red.), J. Gudowski (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia. LexisNexis 2013, s. 98-982 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2014 r., III CSK 278/13, LEX nr 1646024).

Zgodnie z art. 379 pkt 2 k.p.c. nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej (art. 65 i 67 k.p.c.), organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany. Ocena zdolności procesowej obejmuje badanie istnienia osoby fizycznej lub osoby prawnej oraz kwestii zdolności tej osoby do czynności prawnej. Zgodnie z brzmieniem art. 65 k.p.c. zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz jednostki

organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹ (§ 1). Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie (§ 2). Wobec tego stosownie do art. 66 k.p.c. osoba fizyczna nie mająca zdolności procesowej może podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego. Przedstawicielstwo ustawowe jest w takich przypadkach uzupełnieniem braku zdolności procesowej i umożliwia osobom fizycznym niemającym zdolności procesowej pełne uczestnictwo w prawidłowo prowadzonym postępowaniu. W sytuacji, w której osoba fizyczna pozbawiona jest zdolności procesowej, występowanie przedstawiciela ustawowego jest warunkiem dopuszczalności postępowania co do *meritum* i wydania w nim orzeczenia. Brak przedstawiciela ustawowego powoduje (odwołując się) przy jednoczesnym braku zdolności procesowej stanowi bowiem przyczynę odrzucenia pozwu (odwołania; art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.). Zakres kompetencji przedstawiciela ustawowego określa ustawa lub postanowienie sądu. Zakres ten - w przeciwieństwie do pełnomocnictwa procesowego - nie jest zależny od woli reprezentowanego. Z zastrzeżeniem odmiennych regulacji, przedstawiciel ustawowy ma w zasadzie prawa i obowiązki strony procesowej. Przedstawicielem ustawowym osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie jest opiekun (art. 13 § 2 k.c.), chyba że pozostaje ona pod władzą rodzicielską; w takiej sytuacji przedstawicielem ustawowym ubezwłasnowolnionego są rodzice. Do opieki nad osobą ubezwłasnowolnioną stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (art. 175 k.r.o.). Dla osoby pełnoletniej ubezwłasnowolnionej częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw ustanawia się kuratelę (art. 16 § 1 i 2 k.c.). Kompetencje kuratora osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, podobnie jak opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej całkowicie, podlegają jedynie ograniczeniom wynikającym z art. 159 § 1 k.r.o., zgodnie z którym opiekun nie może reprezentować osób pozostających pod jego opieką: 1) przy czynnościach prawnych między tymi osobami; 2) przy czynnościach prawnych między jedną z tych osób a opiekunem albo jego małżonkiem, zstępny, zstępnymi,

wstępny lub rodzeństwem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz osoby pozostającej pod opieką. Innymi słowy, brak zdolności procesowej nie oznacza niemożności poszukiwania sądowej ochrony prawnej, lecz konieczność realizowania uprawnień procesowych, w tym inicjowania postępowania, przez przedstawiciela ustawowego (art. 66 k.p.c.). Stąd, zgodnie z art. 199 § 2 k.p.c. odrzucenie pozwu (odwołania) z powodu braku zdolności procesowej ubezwłasnowolnionego częściowo powoda nie może nastąpić *a limine*, lecz dopiero wówczas, gdy brak ten nie zostanie uzupełniony przez wstąpienie do procesu kuratora (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1970 r., II CZ 115/70, OSNCP 1971 nr 6, poz. 104; z dnia 30 września 1977 r., III CRN 132/77, OSNCP 1978 nr 11, poz. 204, i z dnia 12 maja 2011 r., III CSK 54/10, niepubl.) i zatwierdzeniu przez niego dokonanych przez częściowo ubezwłasnowolnionego czynności procesowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2017 r., II CSK 378/16, LEX nr 2309577).

Przenosząc powyższe uwagi na płaszczyznę rozpoznawanej sprawy wskazać należy, że prawidłowo zauważyły Sady orzekające w sprawie, iż skarżący M.W. został częściowo ubezwłasnowolniony oraz że Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 12 stycznia 2012 r. funkcję kuratora powierzył jego matce T.W., upoważniając ją do prowadzenia jego spraw, zwłaszcza związanych z uzyskaniem stopnia niepełnosprawności, ale pominęły regulację z art. 65, 66, 70 § 2 k.p.c. Odwołanie od orzeczenia Wojewódzkiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w W. z dnia 28 września 2015 r. uchylającego w części orzeczenie wydane przez Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w W. z dnia 10 czerwca 2015 r. zaliczające skarżącego do lekkiego stopnia niepełnosprawności z symbolu 02-P do dnia 10 czerwca 2018 r. wniósł bowiem skarżący, mimo iż do prowadzenia spraw związanych z uzyskaniem stopnia niepełnosprawności nie posiadał zdolności procesowej a jego kurator - matka T.W. - nie została wezwana do zatwierdzenia czynności dokonanych samodzielnie przez skarżącego. Sąd pierwszej instancji powiadomił ją prawidłowo jedynie o terminie rozprawy wyznaczonej na dzień 21 marca 2016 r., przesyłając odpis opinii. Również wniosek o doręczenie odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem złożył skarżący M.W., wnosząc o przesłanie wyroku na adres kuratora a następnie

samodzielnie wniósł apelację wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych. W sytuacji, gdy kurator osoby częściowo ubezwłasnowolnionej został powołany przez sąd opiekuńczy do reprezentowania osoby częściowo ubezwłasnowolnionej w sprawach związanych z ustaleniem stopnia niepełnosprawności, to zarówno wniesienie odwołania, apelacji, jak i reprezentowanie skarżącego w postępowaniu sądowym należało zgodnie z art. 66 k.p.c. do T.W. jako kuratora (art. 16 § 2 k.c.). Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 września 1977 r., III CRN 132/77 (OSNC 1978 nr 11, poz. 204 z glosą P. Ochałka, Nowe Prawo 1981 nr 3, poz. 159), stwierdził, że wykładnia art. 66 k.p.c. w związku z art. 65 § 2 k.p.c. prowadzi do wniosku, że zdolności procesowej nie posiada nie tylko osoba pozbawiona całkowicie zdolności do czynności prawnych, ale także osoba ograniczona w tej zdolności w sprawach wynikających z czynności prawnych, których osoba ta nie mogłaby dokonywać samodzielnie. W tym zakresie przedstawicielem ustawowym osoby częściowo ubezwłasnowolnionej jest jej kurator ustanowiony zgodnie z art. 16 § 2 k.c., któremu nie jest w tym celu potrzebne szczególne upoważnienie sądu opiekuńczego.

Wobec powyższego postępowanie o ustalenie stopnia niepełnosprawności powinno toczyć się z udziałem T.W., po uprzednim zatwierdzeniu przez nią wszystkich czynności dokonanych samodzielnie przez skarżącego M.W., w tym przede wszystkim wniesionego odwołania od kwestionowanego orzeczenia o stopniu niepełnosprawności. Należy bowiem mieć na względzie, że jeżeli brak zdolności procesowej skarżącego w zakresie czynności wniesienia odwołania - nie będzie uzupełniony przez przedstawiciela ustawowego, to odwołanie jako procesowo bezskuteczne musi ulec odrzuceniu. W konsekwencji zaniechanie przez Sądy obu instancji tych czynności powodowało nieważność postępowania bowiem skarżący ubezwłasnowolniony częściowo, niemający zdolności procesowej (art. 65 k.p.c.) dokonywał samodzielnie w rozpoznawanej sprawie większość czynności procesowych, bez udziału przedstawiciela ustawowego (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Nie może także zniknąć z pola widzenia, że pełnomocnik z urzędu ustanowiony został wskutek wniosku złożonego przez skarżącego, zaś ustanowienie pełnomocnika z urzędu dla strony pozbawionej zdolności procesowej nie skutkuje uzyskaniem tej zdolności przez stronę.

Biorąc pod uwagę rozważania dokonane powyżej, tylko na marginesie można nadmienić, że ustawa o rehabilitacji zawodowej wiąże zaliczenie do stopnia niepełnosprawności ze zdolnością do wykonywania zatrudnienia, a przede wszystkim z możliwością wypełniania ról społecznych jako elementu uczestnictwa w życiu społecznym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 sierpnia 2003 r., II UK 386/02, OSNP 2004 nr 12, poz. 213; z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 222/03, OSNP 2004 nr 19, poz. 340; z dnia 12 stycznia 2005 r., I UK 102/04, LEX nr 589952 i z dnia 12 marca 2014 r., II UK 360/13, LEX nr 1466628). Stąd art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej definiuje niepełnosprawności jako trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy. Ustawodawca charakteryzuje zatem niepełnosprawność za pomocą trzech elementów: 1) biologicznego (zdrowotnego) w postaci naruszenia sprawności organizmu, 2) społecznego, pojmowanego jako niezdolność do wypełniania ról społecznych i 3) ekonomicznego (zawodowego), będącego szczególną postacią niezdolności do wypełniania ról społecznych, jaką jest niezdolność do pracy. Z przytoczonego uregulowania wynika, że niepełnosprawność nie jest odpowiednikiem niezdolności do pracy rozumianej jako utrata zdolności do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i brak rokowań co do odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych; jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270), gdyż zdefiniowana została jako spowodowana naruszeniem sprawności organizmu niezdolność do wypełniania ról społecznych. Skutkiem niezdolności do wypełniania ról społecznych może być, ale nie musi, niezdolność do pracy. Niepełnosprawność, jako niemożność wypełniania ról społecznych, może bowiem również powodować obniżenie zdolności do wykonywania pracy, ograniczenia w pełnieniu ról społecznych, dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne (art. 4 ust. 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej), zdolność do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub konieczność korzystania z czasowej lub częściowej pomocy innych osób, w celu pełnienia ról społecznych (art. 4 ust. 2 ustawy o rehabilitacji zawodowej),

bądź zdolność do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i konieczność, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji (art. 4 ust. 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej). Odwołanie się w art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej do pojęcia niezdolności do pracy przede wszystkim pozostaje w związku z art. 1 pkt 2 tej ustawy, określającym osobę niepełnosprawną jako tę, której niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Unormowanie art. 1 pkt 2 ustawy pozostaje w ścisłym związku z jej art. 5, w myśl którego orzeczenia lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych określające stopień niezdolności do pracy i ustalone na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS traktowane są na równi z orzeczeniami o stopniach niepełnosprawności określonych odpowiednio w art. 3 ust. 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej. Oznacza to tylko tyle, że każda osoba, która uzyskała orzeczenie o stopniu niezdolności do pracy na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest uznawana za osobę niepełnosprawną w rozumieniu przepisów ustawy o rehabilitacji zawodowej, ale nie odwrotnie. Z tych wszystkich względów pojęcie niepełnosprawności jest szersze od pojęcia niezdolności do pracy, co oznacza, że każda osoba niezdolna do pracy w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest osobą niepełnosprawną, ale nie każda osoba niepełnosprawna jest osobą niezdolną do pracy. Takie też stanowisko prezentowane jest w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który wielokrotnie podkreślał, że mimo podobieństwa definicji, stwierdzenie stopnia niepełnosprawności nie jest tożsame ze stwierdzeniem niezdolności do pracy. Obowiązujące przepisy prawa socjalnego posługują się zarówno pojęciem niezdolności do pracy, jak i pojęciem niepełnosprawności, przy czym to pierwsze występuje w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych, zwłaszcza w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, natomiast drugie w przepisach dotyczących innych świadczeń socjalnych, w tym w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej. Na gruncie obowiązującego prawa nie ma podstaw do utożsamiania wymienionych pojęć, względnie negowania występowania między nimi różnic, skoro posiadają odmienną definicję legalną, a ocena niezdolności do pracy, jej stopnia i ustalanie

innych wymaganych w tym zakresie okoliczności oraz orzekanie o stopniu niepełnosprawności należy do innych organów oraz stanowić ma konieczną przesłankę prawną dla ustalenia prawa do korzystania z różnego rodzaju świadczeń i uprawnień (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 sierpnia 2003 r., II UK 386/03, OSNP 2004 nr 12, poz. 213; z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 222/03, OSNP 2004 nr 19, poz. 340; z dnia 4 marca 2008 r., II UK 130/07, LEX nr 459312 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2005 r., II UK 77/05, OSNP 2006 nr 23-24, poz. 372). Do wskazanych wyżej elementów definicji niepełnosprawności nawiązuje art. 4 ustawy o rehabilitacji zawodowej, zawierający definicje poszczególnych stopni niepełnosprawności, a zatem także ust. 3 tego artykułu, charakteryzujący lekki stopień niepełnosprawności. W myśl powołanego przepisu, do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne. Omawiany stopień niepełnosprawności stanowi zatem konsekwencję ziszczenia się kryterium biologicznego, tj. naruszenia sprawności organizmu oraz ekonomicznego, jakim jest istotne obniżenie zdolności do wykonywania pracy w porównaniu ze zdolnością, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować dzięki wyposażeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub techniczne. Z literalnego brzmienia przepisu wynika, że przy kwalifikowaniu zainteresowanego do lekkiego stopnia niepełnosprawności nie jest istotne to, czy musi on kompensować swoje ograniczenia w pełnieniu ról społecznych przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne, lecz porównanie jego zdolności do wykonywania pracy z osobą, która wykazuje się pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub osobą, która swoje braki w tym zakresie odpowiednio kompensuje.

Standardy w zakresie kwalifikowania oraz postępowania dotyczącego

orzekania o niepełnosprawności określają przepisy rozporządzenia MGPIPS. W świetle § 31 tego rozporządzenia, standardy w zakresie kwalifikowania do lekkiego stopnia niepełnosprawności określają kryteria naruszonej sprawności organizmu powodujące: 1) istotne obniżenie zdolności do wykonywania pracy zarobkowej, co oznacza naruszoną sprawność organizmu powodującą ograniczenia w wykonywaniu pracy zarobkowej znacznie obniżające wydajność pracy na danym stanowisku w porównaniu do wydajności, jaką wykazują osoby o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną; 2) ograniczenia w pełnieniu ról społecznych, co oznacza trudności doświadczane przez osobę zainteresowaną w relacjach z otoczeniem i środowiskiem według przyjętych norm społecznych, jako skutek naruszonej sprawności organizmu, przy czym możliwość kompensaty ograniczeń oznacza wyrównywanie dysfunkcji organizmu spowodowane utratą lub chorobą narządu odpowiednio przez przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne. Z kolei w § 32 rozporządzenia MGPIPS zostały wskazane przyczyny naruszenia sprawności organizmu, które są uwzględniane przy kwalifikowaniu do określonego stopnia niepełnosprawności. Wyliczenie dokonane przez ustawodawcę jest wyczerpujące i obejmuje, między innymi, choroby psychiczne. Każdą ze wskazanych przyczyn niepełnosprawności oznacza się określonym symbolem, stanowiącym odzwierciedlenie rozpoznania uszkodzenia lub choroby, która niezależnie od przyczyny jej powstania powoduje zaburzenia funkcji organizmu oraz ograniczenia w wykonywaniu czynności życiowych i aktywności społecznej osoby zainteresowanej lub dziecka (§ 32 ust. 2 i 3 rozporządzenia MGPIPS). Dla ustalenia znaczenia pojęcia naruszenia sprawności organizmu istotne jest więc zidentyfikowanie jego przyczyny, którą może być - jak wskazuje ustawodawca w § 32 rozporządzenia MGPIPS - choroba lub uszkodzenie. Naruszenie sprawności organizmu polega na zaburzeniu jednej lub kilku funkcji organizmu. Przyczyną tych zaburzeń może być choroba, ale także uszkodzenie organizmu spowodowane wadą wrodzoną, rozwojową czy też zdarzeniem zewnętrznym, pochodzącym spoza organizmu człowieka, jak np. wypadek czy szkodliwe warunki wykonywania pracy. Choroba może być przyczyną uszkodzenia organizmu, ale uszkodzenie organizmu może również stanowić przyczynę choroby. Podobnie kwestię tę wyjaśnia

orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE. W wyroku z dnia 11 kwietnia 2013 r. C-335/11 (*HK Danmark*, działający w imieniu *Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab* oraz *HK Danmark*, działający w imieniu *Lone Skouboe Werge v. Dansk Arbejdsgiverforening*, działający w imieniu *Pro Display A/S w upadłości*, LEX nr 1298961) Trybunał zauważył, że niepełnosprawność w rozumieniu dyrektywy 2000/78/WE nie musi być wyłącznie wrodzoną cechą lub cechą będącą następstwem wypadków. Obejmuje ona także stan, w którym uleczalna lub nieuleczalna choroba powoduje ograniczenie wynikające w szczególności z osłabienia funkcji fizycznych, umysłowych lub psychicznych, które w oddziaływaniu z różnymi barierami może utrudniać danej osobie pełne i skuteczne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi pracownikami, i jeżeli ograniczenie to ma charakter długotrwały.

O istotnym obniżeniu zdolności do wykonywania pracy, polegającym na ograniczeniach w wykonywaniu pracy zarobkowej, które znacznie obniżają wydajność pracy, decyduje *ad casum* zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności, a w razie zaskarżenia jego orzeczenia - sąd. Oceny tej zdolności dokonuje się w pewnym kontekście relatywizującym - stanowi go zdolność do pracy, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować dzięki wyposażeniu w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub techniczne. Przepis § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia MGPIPS stanowi przy tym, że przy ocenie zdolności do wykonywania zatrudnienia osoby zainteresowanej, która nie była dotychczas zatrudniona, bierze się pod uwagę, czy i jakie zatrudnienie mogłaby podjąć przy uwzględnieniu jej wykształcenia, zawodu i posiadanych kwalifikacji, natomiast przy ocenie zdolności do kontynuowania zatrudnienia osoby zainteresowanej, która utraciła zdolność do zatrudnienia na dotychczasowym stanowisku, bierze się pod uwagę zachowane przez tę osobą, mimo naruszonej sprawności organizmu, możliwości do zatrudnienia po przekwalifikowaniu lub przeszkoleniu zawodowym. Opisane w powołanym przepisie przesłanki określania kwalifikacji zainteresowanego stanowią więc punkt wyjścia przy doborze osób zdrowych, z których wydajnością pracy na danym stanowisku (stanowiskach) należy porównać

wydajność pracy ubiegającego się o zaliczenie do lekkiego stopnia niepełnosprawności. Jak podkreślono wyżej, w świetle art. 4 ust. 3 ustawy o rehabilitacji zawodowej zaliczenie danej osoby do lekkiego stopnia niepełnosprawności następuje przy kumulatywnym spełnieniu przesłanki biologicznej (medycznej) w postaci naruszenia sprawności organizmu oraz przesłanki ekonomicznej, jaką jest istotne obniżenie zdolności do pracy. Każdorazowo jednak musi ziszczyć się kryterium biologiczne, które jest punktem wyjścia do analizy drugiego warunku niepełnosprawności. Z kolei ustalanie owego uwarunkowania biologicznego u osoby cierpiącej na choroby psychiczne następuje według § 32 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia MGPIPS, zgodnie z którym przy kwalifikowaniu do znacznego, umiarkowanego i lekkiego stopnia niepełnosprawności bierze się pod uwagę zakres naruszenia sprawności organizmu spowodowany przez choroby psychiczne, w tym zaburzenia psychiatryczne, zaburzenia nastroju począwszy od zaburzeń o umiarkowanym stopniu nasilenia, utrwalone zaburzenia lękowe o znacznym stopniu nasilenia, zespoły otępienne.

Konkludując racje ma skarżący, że w procesie ustalania niepełnosprawności nie może zostać pominięta przez biegłych lekarzy sądowych dokumentacja lekarska stanowiąca podstawę do jego częściowego ubezwłasnowolnienia. Już z istoty samego częściowego ubezwłasnowolnienia wynika, że może zostać ono orzeczone tylko w wypadku, gdy potrzebna jest pomoc do prowadzenia spraw przy ustaleniu jaki jest ich rodzaj oraz jaki jest konkretny zakres potrzebnej pomocy.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 386 § 2 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

ał